

ПСИХОЛОГИЈА

На основу досадашњих информација, процените колико ваша наставна пракса доприноси развоју КДК по Контролној листи која се налази на страни 114.

ЦИЉ УЧЕЊА ПРЕДМЕТА

Циљ учења психологије је да ученик овлада знањима, развије вештине и формира ставове који ће му омогућити да боље разуме сложеност, разноврсност и развојне аспекте психичког функционисања људи у био-социо-културном контексту, да повећа капацитет суочавања са изазовима адолесцентског доба и преузме одговорност за очување менталног здравља, функционисање у заједници и евентуални наставак школовања. Бавећи се кључним појмовима опште психологије ученик ће развијати способност критичког мишљења, вештине успешне комуникације и функционисања у групи, вештине успешног учења, памћења и доношења одлука, уважавати различитост међу људима и поштовати људска права...

Психологија је обавезан предмет у другом разреду гимназије и у једном од разреда у одређеним средњим стручним школама, у зависности од подручја рада и профила (односно тамо где је нарочито битна комуникација са другима). Психологија је наука која систематски проучава психички живот на основу понашања и непосредног, субјективног искуства. Психички живот чине психички процеси (сазнајни, емоционални и мотивациони), психичке особине и стања. Теоријски задатак психологије као науке је да опише психичке појаве и понашање, објасни их, односно утврди узроке и правилности по којима се одвијају како би могли да се предвиде, контролишу и мењају. А практични задатак је унапређивање квалитета живота људи применом теоријских знања у свакодневном животу.

Садржај и исходи Психологије повезани су са другим предметима, посебно са Матерњим језиком и Историјом, и са изборним програмима, као што су: Грађанско васпитање, Појединац, човек и друштво и Језик, медији и култура.

У упутству за остваривање програма предмета Психологија предлаже се да се, кад год је то могуће, пође од 1) елемената искуственог учења (примера из сопственог или живота блиских особа), 2) затим се разматра зашто се то догодило, како се то објашњава, са чиме је то повезано, 3) онда се та појава доводи у везу са психологијом, теоријом и истраживањима, и 4) тестира се у новој ситуацији, у складу са развијеним знањима, вештинама и ставовима (како ученик сад мисли и осећа се, да ли би сад његова реакција била другачија...).

Поред класичних облика подучавања који подразумевају традиционалне методе, као што су предавање, употреба текстуалне и демонстрационе методе, нагласак треба да буде и на сарадничком, интерактивном учењу уз дискусије, дебате, симулације, радионице, играње улога, пројекте / пројектну наставу, проблемску наставу, истраживачки рад, есеје, анализу медијских информација...

ПОВЕЗАНОСТ И ДОПРИНОС ПРЕДМЕТА РАЗВИЈАЊУ КОМПЕТЕНЦИЈА ЗА ДЕМОКРАТСКУ КУЛТУРУ

Из самог описа предмета, циља учења и кључних појмова садржаја психологије видљива је њена повезаност са КДК, а истовремено и допринос програма њиховом развијању. Ако је, између осталог, циљ да ученик овлада знањима и формира ставове који ће му омогућити да боље разуме сложеност, разноврсност и аспекте психичког функционисања људи у био-социо-културном контексту и преузме одговорност за очување менталног здравља и функционисање у заједници, то је директно повезано са КДК из категорије Ставова, посебно поштовања, грађанског духа, одговорности, толеранције према двосмислености. Када се каже да ће, бавећи се садржајем психологије, ученик развијати способност критичког мишљења, то је у директној вези са КДК (*вештине аналитичког и критичког размисљања*), а када се наводи да ће развијати вештине успешне комуникације и функционисања у групи, то је очигледно у вези са *језичким, комуникативним и вишејезичким вештинама, као и са вештинама за сарадњу, вештинама слушања и опажања, вештинама за решавање сукоба*. Када је циљ који ученик остварује развијање вештина успешног учења, то је у директној вези са *Аутономним вештинама учења*.

Већина исхода учења психологије повезани су са већином КДК, а њихово остваривање и препоручени начин рада на њиховом остваривању – као што су: сарадничко, интерактивно учење уз дискусије, дебате, симулације, радионице, играње улога, пројекти/пројектна настава, проблемска настава, истраживачки рад, есеји, анализа медијских информација – доприносе њиховом развијању.

Ради илустрације ове повезаности и доприноса развијању КДК, следе примери исхода учења психологије у 2. разреду гимназије.

Бавећи се темом Особа у социјалној интеракцији, и кључним појмовима садржаја: социјализација, комуникација и друштвене групе, остварују се следећи исходи – на крају разреда ученик ће бити у стању да:

- разликује облике и врсте социјалног учења на примерима;
- уважава различитост међу људима, родну равноправност, поштује људска права и изражава негативан став према било ком облику насиља;
- у комуникацији узима у обзир могућност грешака при опажању других људи и тиме предупређује могуће конфликте;
- наведе примере просоцијалног, асертивног понашања и алтруизма из свог искуства и понашања других људи;
- препозна и критички разматра примере предрасуда, стереотипа, дискриминације, конформизма, насилничког понашања и изражава спремност да реагује;
- наведе примере и карактеристике различитих група, групних односа и типова руковођења, примењује правила сарадње у тимском раду поштујући различитост чланова;
- препозна и критички разматра примере употребе и злоупотребе психологије у медијима, политици, маркетингу и на друштвеним мрежама;

- у дискусији показује вештину активног слушања, износи свој став заснован на аргументима, комуницира на конструктиван начин;
- прихвати улогу испитаника у психолошким истраживањима искључиво на бази добровољности, информисаности о сврси и процедурама истраживања и гаранције да добијени подаци неће бити злоупотребљени.

Остваривање ових исхода очигледно води развијању следећих КДК:

- вештине аналитичког и критичког размишљања;
- грађански дух; поштовање;
- толеранција према двосмислености;
- вредновање људског достојанства и људских права; знање и критичко разумевање језика и комуникације; знање и критичко разумевање себе;
- знање и критичко разумевање света: политике, права, људских права, културе, култура, религије, историје, медија, економија, околине и одрживости;
- одговорност; вештине за сарадњу;
- вештине за решавање сукоба;
- језичке, комуникативне и вишејезичне вештине; вештине слушања и опажања;
- флексибилност и прилагодљивост; самоефикасност.

И сам начин рада на часу, ако се примењује искуствено, интерактивно, кооперативно учење, са дискусијом, дебатом, симулацијом, радионицом, играњем улога, уз пројекте, пројектну или проблемску наставу, истраживачки рад, есеје, анализу медијских информација, води развијању неких од већ поменутих КДК:

- вештине аналитичког и критичког размишљања; вештине за сарадњу;
- вештине слушања и опажања; грађански дух; самоефикасност; одговорност;
- поштовање;
- толеранција према двосмислености;
- језичке, комуникативне и вишејезичне вештине;
- флексибилност и прилагодљивост; вештине за решавање сукоба.

Поред њих, оваквим начином рада на часу развијају се и следеће КДК: аутономне вештине учења;

- емпатија;
- отвореност према другим културама као и другим уверењима, погледима на свет и праксама.

Дакле, радећи на одређеном задатку у групи или пару, уз наставника који је у улози оног ко пружа подршку ученицима и усмерава их у учењу и раду, ученици су у ситуацији да:

- међусобно сарађују, решавају међусобне сукобе и изграђују позитивне односе једни са другима;
- постају прилагодљиви, спремни да мењају мишљење ако им се аргументовано покаже да је то потребно, отворени према другим уверењима и погледима на свет, спремни на сарадњу и рад са другима;
- пажљиво слушају једни друге и прате невербалне поруке да би пратили значење и намере саговорника;
- користе доказе да подупру своја мишљења;
- размишљају о тачности информација;
- дају простор другима да се изразе поштујући их;
- препознају када је другу потребна помоћ;
- труде се да боље разумеју своје другове;
- узимају у обзир осећања других када доносе одлуке;
- уклапају се са другима који имају другачија гледишта;
- уверавају се да могу да изврше планиране активности;
- развијају способност да одреде приоритете у раду;
- изврше задатке без директног надзора...

Бавећи се пројектним задацима, истраживачким радом или анализом медијских информација ученици развијају способност да утврде различите изворе учења, да оцене квалитет свог рада, да утврде приоритете у раду, као и сличности и разлике између нових информација и оних које су већ познате, да изразе своје мишљење о неком проблему, да изврше задатке на време, размишљају о тачности информација, утврђују недоследности или неслагања, бивају уверенији у своје способности да извршавају планиране активности...

КЉУЧНЕ РЕЧИ

УВАЖАВАЊЕ РАЗЛИЧИТОСТИ, РОДНА РАВНОПРАВНОСТ, ПОШТОВАЊЕ ЉУДСКИХ ПРАВА, НЕГАТИВАН СТАВ ПРЕМА НАСИЉУ, КОМУНИКАЦИЈА, ОПАЖАЊЕ ДРУГИХ ЉУДИ, КОНФЛИКТИ, ПРЕВЕНЦИЈА, ПРОСОЦИЈАЛНО ПОНАШАЊЕ, КРИТИЧКО РАЗМАТРАЊЕ, ПРЕДРАСУДЕ, СТЕРЕОТИПИ, ДИСКРИМИНАЦИЈА, НАСИЉЕ, ИЗРАЖАВАЊЕ СПРЕМНОСТИ ДА СЕ РЕАГУЈЕ, ОДНОСИ У ГРУПИ, САРАДЊА, ВЕШТИНЕ АКТИВНОГ СЛУШАЊА, ИЗНОСИ СТАВ ЗАСНОВАН НА АРГУМЕНТИМА, ЕМПАТИЈА.

ПРИМЕРИ РАЗВИЈАЊА КДК

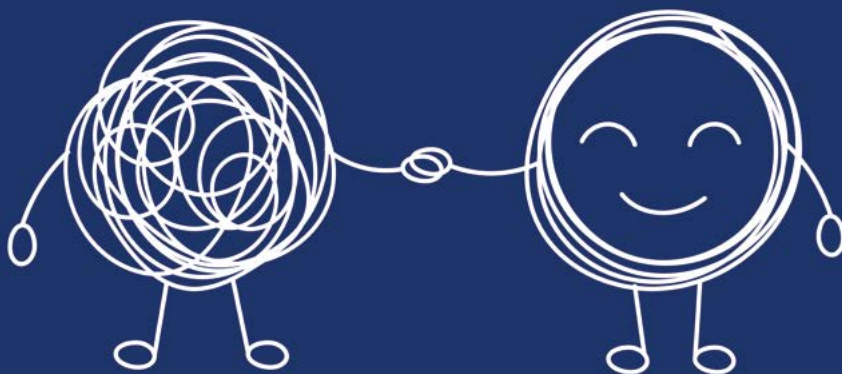
Једна од КДК која се највише развија на часовима психологије је *Знање и критичко разумевање себе*. Проучавањем теме Личност као јединство психолошких процеса, особина и стања ученици се баве појмом личности и њеном структуром, темпераментом, идентитетом, сазнајним, емоционалним и мотивационим процесима (укључујући потребе, вредности, ставове и интересовања), развојем, карактеристикама адолесцентског периода и менталним здрављем. Обрађујући тему Особа у социјалној интеракцији ученици се баве следећим кључним појмовима: социјализација, просоцијално и асоцијално понашање, насилно понашање и фактори који му доприносе, комуникација, друштвене групе, стереотипи, предрасуде, дискриминација. Бавећи се овим темама и садржајима учења очекује се да ће ученици, између осталих, остварити следеће исходе:

- користећи стечена психолошка сазнања, препознаје емоције и мотиве сопственог понашања, понашања других и ликова из књижевности и филмова;
- опише најважније психолошке карактеристике адолесцентског доба, препозна и критички се односи према најчешћим проблемима и ризичним понашањима адолесцената;
- препозна и критички разматра примере предрасуда, стереотипа, дискриминације, конформизма, насилничког понашања и изражава спремност да реагује.

Остварујући ове исходе ученици директно развијају компетенцију *Знање и критичко разумевање себе* јер стичу знања како да опишу сопствену мотивацију, како да опишу утицај својих мисли и емоција на понашање, долазе у ситуацију да критички сагледају себе из више различитих углова, да се критички осврну на сопствене вредности, уверења, предрасуде и стереотипе и оно што се налази иза њих, као и да се критички осврну на сопствене емоције у различитим ситуацијама.

Када се обрађује тема Особа у социјалној интеракцији и већ поменути кључни појмови садржаја, остварују се следећи исходи којима се развијају КДК из групе *Ставова*, али би могле да се развију и *Вредности* – на крају разреда ученик ће бити у стању да:

- уважава различитост међу људима, родну равноправност, поштује људска права и изражава негативан став према било ком облику насиља;
- наведе примере и карактеристике група, групних односа и типова руковођења, примењује правила сарадње у тимском раду поштујући различитост чланова;
- препозна и критички разматра примере предрасуда, стереотипа, дискриминације, конформизма, насилничког понашања и изражава спремност да реагује.

**ПРИМЕР АКТИВНОСТИ:
АНАЛИЗА СЛУЧАЈА**

Циклус: средња школа

Разред: други

ТЕМА: Особа у социјалној интеракцији

Компетенција из области Вредности – вредновање људског достојанства и људских права могла би да се развија тако што наставник у настојању да ученици остваре поменуте исходе, на пример, говорећи о насиљу и реакцији посматрача на насиље, може да наведе познати случај убиства Кити Ђеновезе које је, пре скоро 60 година, у Њујорку мирно посматрало десетине људи, а да нико од посматрача није позвао полицију (што се некад и наводи у уџбеницима психологије као пример дифузне одговорности).

Након тога може да тражи од ученика да нађу примере позитивних и негативних реакција на насиље из свог искуства, а затим да развије дискусију о поштовању људских права постављајући питања:

- Шта мисле зашто су посматрачи тако реаговали?
- Које право је у наведеним примерима угрожено?
- Треба ли увек поштовати и штитити људска права?
- Сме ли неко да буде подвргнут понижавајућем, нељудском поступању и кажњавању, чак и ако је прекршио закон?

**ПРИМЕР АКТИВНОСТИ:
АНАЛИЗА
ИДЕНТИТЕТСКЕ, ГРУПНЕ
И КУЛТУРОЛОШКЕ
ПРИПАДНОСТИ**

Циклус: средња школа

Разред: други

ТЕМА: Идентитет и културолошка припадност

Када се говори о социјализацији, комуникацији, конфликтима, асертивности, емпатији или друштвеним групама, може се развити КДК – вредновање културне разноликости. Нпр. када се говори о друштвеним групама, може се приказати кратак клип са рекламом за Бенетон (https://www.youtube.com/watch?v=TjZMcVGCh_E), у којем млади различитих раса и пола играју уз музику, и поставити питање шта приказује тај клип, коју поруку носи, након чега се развија дискусија о толеранцији и прихватању различитости, као важним социјалним вештинама за превенцију сукоба. Може и да организује групни рад, нпр. зада једној групи ученика да пронађу на интернету или да наведу примере различитих обичаја, другој да пронађе примере различитих образаца понашања, трећој да пронађе примере различитог начина

одевања, четвртој – примере нетолеранције према различитим уверењима других, петој групи да пронађе друге примере нетолеранције (верске, расне, политичке нпр.), шестој да пронађе пример толеранције према различитим уверењима других или сл. Ученике питањима усмерити да сами закључе о постојању различитих идентитета и групних и културних припадности (језичких, верских, етничких и других) и о важности интеркултуралног дијалога, чији је циљ унапређење толеранције и поштовања других, спречавање сукоба и мирног суживота.

Питања могу бити:

- Којим све групама припадаш? (Наглашава се значај три мале групе битне за социјализацију – породица, група вршњака и школско одељење – али треба их подстаћи да наведу и друге групе којима припадају.)
- Којим културама припадаш? Које све групе и културе постоје у вашем окружењу/животу?
- Која су обележја ваше адолесцентске групе?
- Да ли бисте волели да се сви одевате на исти начин, исто фризирате, украшавате, шминкате, да слушате исту музику, исто размишљате, верујете у исто и сл.?
- Зашто је важно да постоје прихватање и толеранција различитих мишљења, уверења, ставова, прихватање различитости?

**ПРИМЕР АКТИВНОСТИ:
РАЗГОВОР НА ТЕМУ
РАД ЗАКОНА И МЕДИЈСКИ
ПРИКАЗИ**

Циклус: средња школа

Разред: други

ТЕМА: Рад закона и медијски прикази

- Да ли сви грађани пред законом јесу и треба да буду једнаки (тражити да се сете примера када то нису били)?
- Како треба да се примењују закони и поступа према људима?
- Смеју ли законска овлашћења да се злоупотребљавају?
- Како се од тога заштитити?

Бавећи се социјализацијом, насиљем, дискриминацијом, друштвеним групама, наставник би могао да подстакне код ученика развој компетенције Вредновање демократије, правде, поштења, једнакости и владавине права. Када говори о чиниоцима социјализације и наводи утицај средстава масовне комуникације, може да захтева од ученика да наведу пример медијског приказа неког злочина, пристрасног или непристрасног у односу на починиоца или жртву, да наведу како то утиче на јавно мњење, да изнесу мишљење о томе може ли тако да се утиче на рад судских органа, да процене могуће последице негативне осуде јавности у случају да се докаже да је оптужени невин. Питати ученике (оно што знају из филмова, историје, књига, медија, ако не из живота):

Може се поменути чувени психолошки експеримент Стенлија Милграма у којем се испитује послушност ауторитету и спремност на злочин испитаника, који су, у улози наставника, извршавали захтеве експериментатора тако што су кажњавали наводне ученике, а у ствари експериментаторове сараднике, за погрешне одговоре давањем електрошокова и то све јачим за сваку следећу грешку. Може се тражити од ученика да размисле зашто су људи спремни да извршавају безумне захтеве ауторитета и у случају када је очигледно да тиме крше људска права и своја овлашћења? Подстаћи ученике да пронађу примере којима илуструју кршење овлашћења и послушност ауторитету. Може им се навести и пример нациста који су се правдали тиме да су само извршавали наређења (питати да ли је неко гледао филм или читао књигу *Читач* Бернхарда Шлинка, по којој је снимљен филм, у којој се главна јунакиња, као командир једног нацистичког логора, на суђењу брани тим речима).

У описаним примерима могућег развијања изабраних КДК развијају се и друге компетенције јер се ниједна не развија изоловано од других, већ су међусобно повезане, како је и наведено у примеру повезаности програма Психологије са КДК.

**УМЕСТО
ЗАКЉУЧКА**

Може се закључити да се остваривањем програма наставе и учења Психологије могу развијати све КДК, бавећи се садржајем програма и остваривањем циљева и исхода, као и начином на који се организују и реализују настава и учење. Наведени примери подстицања развоја КДК могу се на сличан начин користити на часовима других предмета и програма и у другим, ваннаставним активностима које се реализују у школи, као што се и примери подстицања развоја КДК датих у овом приручнику у оквиру других предмета и програма могу користити у настави Психологије.